

HEMMA VÄST

ANDERS CARLANDER, BJÖRN RÖNNERSTRAND
OCH MARCUS WEISSENBILDER

Den brittiska komediserien *The Young Ones* från tidigt 80-tal hade den svenska titeln *Hemma värst*. Serien handlade om en hippie, en punkare, en anarkist och en snobb som alla bor tillsammans i ett hus i London. Vitt skilda karaktärer under samma tak med andra ord. Titeln på den forskarantologi som du nu läser anspelar på nämnda TV-serie. Temat för boken *Hemma Väst* är boende och samtliga kapitel redovisar analyser av data från den västsvenska SOM-undersökningen 2017. Men inom ramen för detta tema ryms lite olika nyanser, perspektiv och angreppssätt.

Bakom oss ligger ett händelserikt år, på den internationella så väl som på den nationella och regionala scenen. Möjligen tycker alla generationer så om alla tider men det är ett ämne att studera för en annan generation en annan gång. Under året har vi kunnat ta del av nyhetsbevakning om allt mer påtagliga klimatförändringar runt om i världen, integritetskränkande affärsmetoder i Cambridge Analytica-skandalen, samt flertalet säkerhetspolitiska incidenter som närmast påminner om Kalla krigets glansdagar. På hemmaplan präglades årets medierapportering av sommarens skogsbränder, krisen i Svenska Akademien samt valrörelsen och den efterföljande utdragna regeringsbildningen.

I backspeglarna kan rapporteringen kring enskilda uppmärksammade händelser under året framstå som en smula fragmentarisk och data från den västsvenska SOM-undersökningen samlades in redan hösten 2017. Men nog berättar händelser som får mycket utrymme ofta något om vår tid och om samhällsutvecklingen i stort? Rapporteringen kring skogsbränderna gav ett tillfälligt skifte i mediefokus från stad till land. Kartor över brändernas väldiga utbredning påminde om att vårt land faktiskt mer består av skog och glesbygd än stad och gator. Trots den pågående bostadskrisen i landet, som vi återkommer till, lyste bostadspolitiken med sin frånvaro i valrörelsen. I radioprogrammet "Det politiska spelet" (P1 2018-08-20) konstaterade seniorprofessor Bo Bengtsson vid Institutet för bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet att det finns en "beröringskräck" för bostadsfrågan i svensk politik.

Denna bok är ett inspel i den bostadspolitiska debatten och tar delvis bäring på ovan nämnda beröringskräck. I bred mening riktar boken *Hemma Väst* fokus på de utmaningar som boendefrågan i Västra Götaland ger upphov till, när det kommer till allt från boendetrivsel och bostadspolitisk opinion till infrastruktursatsningar, arbetsmarknad och boendets betydelse för hälsan. Tvivelsutan hör bostäder och boende till ett område där det händer mycket just nu. I landet som

helhet har nybyggnationen visserligen avtagit något under 2018, men i Göteborg byggs det som aldrig förr (SCB 2018-11-19). I Västra Götaland – också främst i Göteborg – avlöser de storskaliga infrastruktursatsningarna varandra. Boende är idag ett återkommande tema i samhällsdebatten och samhällslivet. Framstående internationella ekonomer intresserar sig för svenskarnas skuldsättning, fastighetsmäklare är plötsligt ett trendigt yrke, och under parmiddagar och släktkalas runt om i regionen diskuteras sannolikt både bolån och bostadskarriär.

Men alla är inte med på tåget. I Västra Götaland råder bostadsbrist i nära nog samtliga kommuner, priserna på bostadsrätter och hus är trots en viss avmattning fortfarande höga och kötiden för hyresrätter i regionens större städer är lång (Bostadsmarknadsanalys Västra Götalands län, 2018). Ofta utmålas bostadsbristen inte bara som ett samhällsproblem i sig, utan också en direkt orsak till andra problem så som skenande bostadspriser, ökade skuldsättningskvoter och ekonomiska klyftor. Men bland ekonomer och boendeforskare råder det stor oenighet om huruvida Sverige lider av en bostadsbubbla och vilka eventuella risker som situationen på bostadsmarknaden kan ge upphov till. Det står i vart fall klart att många har blivit förmögna främst genom att bli beviljade stora bostadslån. I takt med att bostadspriserna ökar snabbare än löner och andra prisnivåer i samhället blir det också svårare och svårare för alla som inte tog ett lån – då.

Frågeundersökningar om västsvenskarnas attityder och vanor på tema samhälle, opinion och media har bedrivits i SOM-institutets regi varje år sedan 1992. *Hemma Väst* är den sjuttiotredje forskarantologin från SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Bokens kapitel bidrar alla till att teckna en bild av boende och levnadsvillkor i Västra Götaland 2017. Vi inleder emellertid denna bok med att presentera ett urval av särskilt intressanta och relevanta resultat från den västsvenska SOM-undersökningen 2017, med fokus riktad på opinion och trender inom ramen för bokens fokusområde boende. Hur ser västsvenskarna på orosmoln som bostadsbristen, höjda bolåneräntor eller avfolkning av glesbygden? Hur är det ställt med boendetrivseln i väst? Hur ställer sig västsvenskarna till politiska förslag kopplade till boende? Och mot bakgrund av att flera av kapitlen i denna forskarantologi kretsar kring kopplingen mellan boende och hälsa, hur upplever västsvenskar i olika delar av länet sjukvården? Men innan kapitlet tar sig an dessa frågor presenterar vi en ögonblicksbild av den politiskt turbulenta hösten 2018 samt därtill en resumé av några bokens ingående kapitel. Vår förhoppning är att detta inledande kapitel såväl som bokens övriga texter kan inspirera dig som läsare till några intressanta tankar och lärdomar om boende och levnadsvillkor i väst.

Politik och opinion i väst

I skrivande stund, november 2018, pågår fortfarande förhandlingarna om regeringsbildningen efter riksdagsvalet. Trots att flera månader gått sedan valet har talman

Andreas Norléns försök att finna en regering som kan få riksdagens stöd hittills misslyckats. I Västra Götalandsregionen gav valresultatet ett förlängt mandat till en grönblå (M, KD, C, L och MP) koalition, men i Göteborg är läget kanske än mer komplext än på riksplenet. Orsakerna till svårigheten i Göteborgspolitikern är nog många, men tvivelsutan bidrar uppstickarpartiet Demokraterna till den politiska turbulensen.

Den här boken behandlar Västra Götalandsregionen i stort och inte Göteborgsregionen specifikt. Men den politiska utvecklingen i rikets andra största stad är i hög grad intressant för regionen som helhet. Den som följer med i göteborgsk lokalpolitik har inte missat att den politiska dynamiken kretsar runt frågor om infrastruktur. I centrum för debatten står diskussionerna kring byggnationen av järnvägstunneln Västlänken, som enligt Trafikverket syftar till att ge Göteborg genomgående pendel- och regiontågtrafik. Den västsvenska opinionen kring Västlänken och andra infrastrukturprojekt avhandlas separat i ett av kapitlen i den här boken (Andersson, Oscarsson & Solevid), men valframgången för Demokraterna i det göteborgska kommunvalet 2018 kan nog i stor utsträckning förklaras av ett utbrett missnöje mot just Västlänken.

Västlänkens politiska relevans stannar dock inte vid lokala valframgångar eller folkligt motstånd. Projektet Västlänken – som till stor del syftar till en utvidgad arbetsmarknadsregion i väst – ses i denna bok som en illustration av svårigheten att överbrygga en klyfta som tycks råda mellan stad och land i olika delar av länet. Boken *Hemma Väst* och de ingående kapitlen bidrar till ökad förståelse för skillnader i boendeförhållande och levnadsvillkor och hur de tar sig uttryck. Magnus Roos skriver i sitt kapitel om vårdcentralerna i regionen och medborgarnas upplevelse av den vård som erbjuds där. Han visar att målsättningen om jämlik vård inom regionen inte verkar uppfyllas, i alla fall om man ser till medborgarnas nöjdhet med vårdcentralerna runt om i regionen. Var man bor kan också få direkta konsekvenser för både hälsan och kvalitén på den hälso- och sjukvård som erbjuds. Kajsa Nolbeck och Charlotta Thodelius skriver i sitt kapitel att bostaden och bostadsområdet har effekter på människors hälsotillstånd oberoende av mer traditionella mått som socioekonomisk status och livsstilsfaktorer. Det innebär att boendeklyftor har en direkt påverkan på hälsa och välmående vilket över tid förmodligen förvärrar sociala skillnader mellan grupper i samhället. Som en tänkbar motvikt mot detta beskriver Björn Rönnerstrand hur tillit mellan människor tycks kunna dämpa de negativa hälsoeffekterna som annars hör ihop med resurssvaga boendeområden.

Var man bor spelar också en viktig roll för framgång på arbetsmarknaden. Sophie Cassel och Ulrika Andersson skriver i kapitlet *Matchningen på den regionala arbetsmarknaden – Framtidens utmaning* om hur invånare i Västra Götaland ser på möjligheterna att hitta ett lämpligt arbete där de bor. En slutsats är att klyftan mellan stad och land, som återkommande beskrivs i rapporter om den svenska arbetsmarknaden, återspeglas i västsvenskarnas syn på boende och arbete

i regionen. Yrkesverksamma som bor i mindre tätorter och på landsbygden har svårare att hitta ett passande arbete på boendeorten. Det är en typ av utelåsning från arbetsmarknaden där den mest effektiva lösningen ofta är att flytta, skola om sig eller byta arbete, men det innebär sannolikt också uppoffringar som långt ifrån alla mäktar med.

I kapitel av Anders Carlander samt Marcus Weissenbilder och Johan Martinsson framkommer också att stad, land och landsbygd verkar ha relevans för västsvenskar- nas syn på både sitt eget boende och på bostadsfrågan som samhällsproblem. Carlander visar att det är människor i storstadens centrala delar som är mest trång- bodda och mest missnöjda med boendesituationen. Det är också västsvenskar som bor i större städer, med Göteborg i spetsen, som i högst utsträckning lyfter fram boendefrågan som ett viktigt samhällsproblem, visar Weissenbilder och Martinsson.

I ljuset av detta kunde man tänka sig att politiska försök att skapa bättre integra- tion i regionen skulle välkomnas, men så verkar inte vara fallet när det gäller ovan nämnda Västlänk. Andersson, Oscarsson och Solevid visar i sitt kapitel på ett utbrett missnöje med projektet, men också på tydliga regionala skillnader, där boende i Göteborg med kranskommuner uttrycker störst missnöje. Ett annat mycket konkret sätt på vilket klyftan mellan stad och land manifesterar sig i är skillnader i vilka problem som västsvenskar i olika delar av regionen uppfattar som mest oroande.

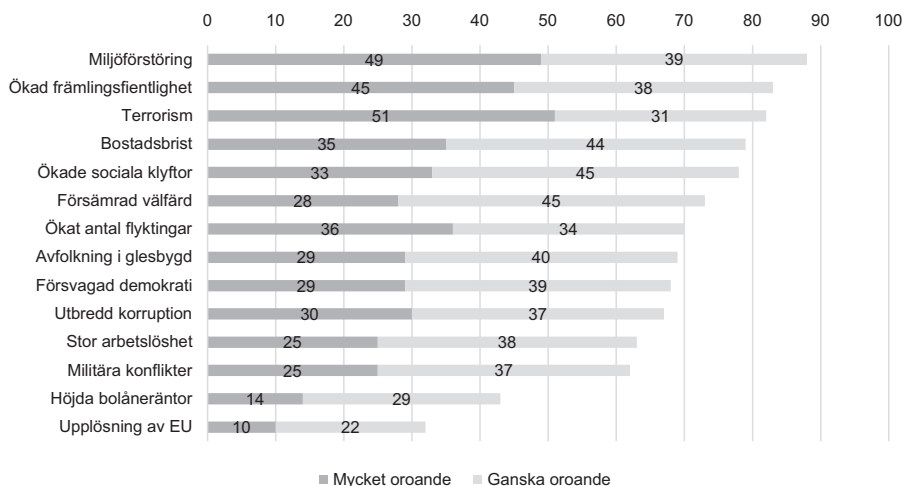
Västsvensk samhällsoro

Vad håller västsvenskarna vakna om natten? I Figur 1 visar vi andelen mycket eller ganska oroade västsvenskar när det gäller 14 specifika samhällsproblem. Av figuren kan man utläsa att orosnivån är som störst för miljöförstöring, där hela 88 procent av befolkningen i Västra Götaland hyser mycket stor eller ganska stor oro. På silver- respektive bronsplats i orosligan ligger oron för ökad främlingsfientlig- het och för terrorism. För båda dessa hot känner sig över 80 procent mycket eller ganska oroliga.

Hack i häl på klimatet, främlingsfientligheten och terrorn finner vi oron för bostadsbristen. De 35 procent mycket oroliga och 44 procent ganska oroliga sum- merar till 79 procent. Beröringsskräck eller inte, men det faktum att politikerna i valrörelsen i så stor utsträckning negligerade en fråga som fyra av fem västsvenskar oroar sig för är anmärkningsvärt, låt vara att mätpunkten var ett år före valdagen.

Ytterligare två frågor med boenderelevans redovisas i figur 1, där för det första oron för höjda bolåneräntor och för det andra oron för avfolkning i glesbygd når upp till ansenliga nivåer. När det gäller oron för avfolkning så summerar mycket och ganska oroliga västsvenskar till 69 procent. Oron för bolåneräntor är klart mindre. Denna fråga oroar näst minst av de totalt fjorton samhällsproblem som ingår i mätningen av oro i den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Figur 1 Upplevd oro inför framtiden, Västra Götaland 2017 (andel mycket och ganska oroande)

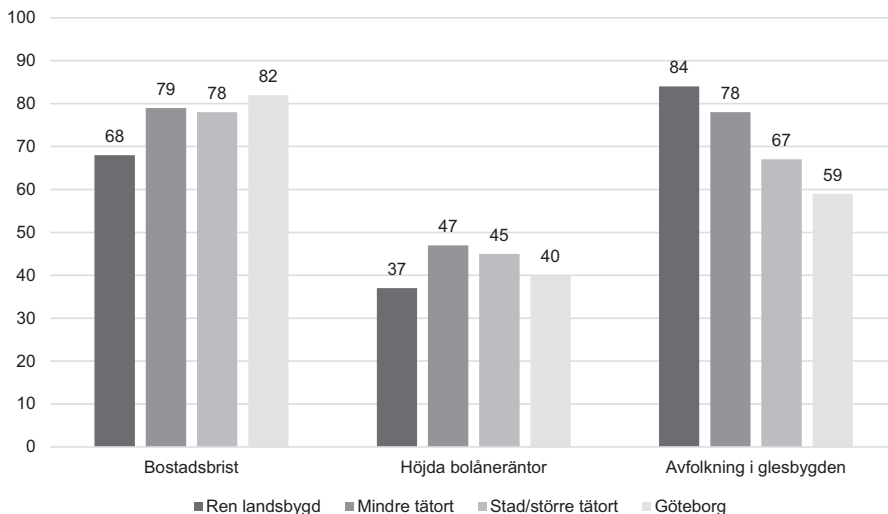
Kommentar: Frågan lyder "Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?". En fyrgradig svarsskala användes: Mycket oroande, Ganska oroande, Inte särskilt oroande, Inte alls oroande. Figuren visas andelen som svarar Mycket eller Ganska oroande. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Antalet svar varierar mellan 2 907 (Utbredd korruption) och 2 975 (Miljöförstöring).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Västsvensknarnas oro för samhällsproblem i allmänhet och bostadspolitiska utmaningar i synnerhet är nog så intressanta i sig, men än mer upplysande är resultaten uppdelade mellan respondenternas boende. Geografiskt finns det skillnader i de tre frågorna rörande bostadsbrist, höjda bolåneräntor och avfolkning. Bostadsbristen verkar vara ett större problem i Göteborg, men även i mindre städer, jämfört med landsbygden. Bland göteborgare är andelen mycket och ganska oroande för bostadsbristen 82 procent, vilket kan ställas i relation till boende i glesbygd där denna andel är 68 procent. Oron för bostadsbrist bland befolkningen i mindre tätorter eller stad/större tätorter är 78–79 procent. Skillnaderna mellan oron för bostadsbrist på ren landsbygd och övriga kategorier är statistiskt signifikanta, och det är ett mönster som vi möjligen känner igen från samhällsdebatten, att boendesituationen är värst i storstäderna.

Den västsvenska SOM-undersökningen 2017 inkluderade även en separat fråga om huruvida "Det är bostadsbrist i kommunen där jag bor", där respondenterna fick svara på en skala mellan 1 (Instämmer helt) och 5 (Instämmer inte alls). Mönstret är detsamma, om inte än mer tydligt. Bland göteborgarna i undersökningen var andelen svarande som angav ett eller två på den fem-gradiga skalan 86 procent, vilket kan ställas i relation till samma andel bland boende på ren landsbygd som var 61 procent.

Figur 2 Upplevd oro inför framtiden utifrån boendeområde, Västra Götaland 2017 (andel mycket/ganska oroande)

Kommentar: Frågan lyder "Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?". En fyrgradig svarsskala användes: Mycket oroande, Ganska oroande, Inte särskilt oroande, Inte alls oroande. Figuren visar andelen som svarar Mycket eller Ganska oroande. Frågan om boendeområde bygger på frågan "I vilken typ av område bor du?" samt kompletterande registerdata. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Lägst antal svarande: 391

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Om vi återgår till orosfrågorna i Figur 2 så finns mindre uttalad oro för höjda bolåneräntor i synnerhet i Göteborg och på landsbygden. Mest oroliga är i stället boende i mindre tätort där 47 procent är mycket eller ganska oroliga för höjda bolåneräntor, vilket är signifikant högre än oron bland personer som bor på ren landsbygd (37 procent mycket eller ganska oroliga). Vad som ligger i den bedömningen är det svårt att spekulera i. Är det att hushållen har goda marginaler eller att risken för höjning bedöms som låg? Vi vet inte.

Slutligen finns det en asymmetri i frågan om oro för avfolkning där man på landsbygden är mest orolig. Bland göteborgarna utgör mycket eller ganska oroade 59 procent, medan motsvarande andel bland boende på ren landsbygd är 84 procent. Boende på mindre tätort liknar i detta avseende glesbygdsborna – andelen oroade är i denna kategori 78 procent. På motsvarande sätt sällar sig boende i städer/större tätorter ungefär till den grad av oro som göteborgarna känner. Andelen mycket eller ganska oroande i denna kategori är 67 procent, vilket är en signifikant lägre grad av oro än boende i mindre tätort eller på ren landsbygd. Det är inte förvånande då avfolkning i regel innebär en stor påverkan på service och tillgänglighet.

Välfärden i väst

På plats fem respektive sex i frågan om upplevd oro inför framtiden hamnar ökade sociala klyftor och försämrad välfärd. Välfärd är ett vitt begrepp men i skenet av årets valdebatter och landets ledarsidor vill vi framhäva att vård och omsorg har en relativt hög prioritet på temat. Hur väl vårdapparaten anses fungera betraktas också ofta som en indikator på hur väl ett land eller region som helhet mår. Sverige mäter sig väl i jämförelse med andra OECD-länder nästan oavsett källa men jämförelsedata pekar oftast på konkreta hälsoutfall såsom överlevnad. Den subjektiva uppfattningen om vården behöver inte nödvändigtvis stämma överens med internationella jämförelser.

Utifrån data från den västsvenska SOM-undersökningen 2017 kan man konstatera att det både finns aspekter av vården som medborgarna upplever som välfungerande och bra, medan andra delar upplevs som bristfälliga. Till de aspekter som fungerar väl hör framför allt personalens bemötande och den medicinska kvalitén, där balansmåt på +67 respektive +55 indikerar att en mycket stor majoritet är positiva när det gäller dessa aspekter. Mer kritiska röster framkommer när det gäller frågan om tillgången till vård och vårdorganisationens effektivitet, med balansmåt på +6 respektive -23.

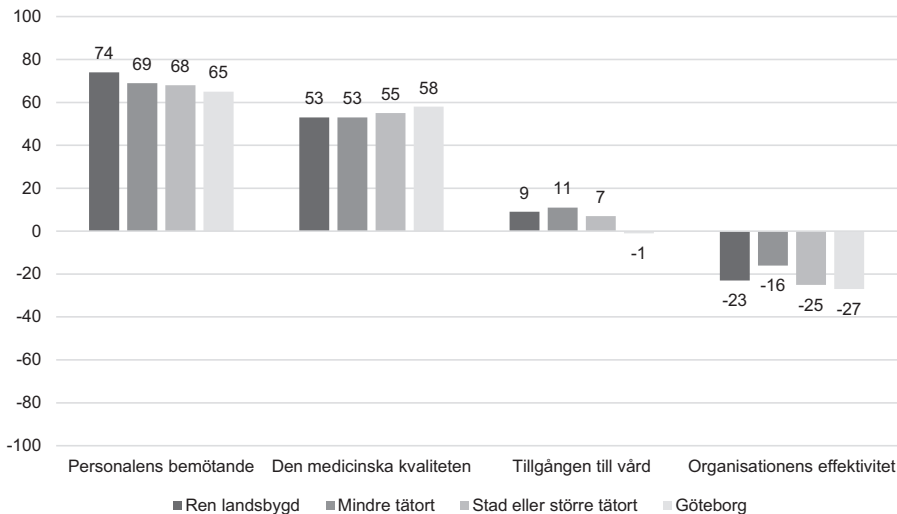
Västsvenskarnas relativt kritiska inställning till vårdens tillgänglighet är ett orosmoln eftersom denna faktor tros vara central för medborgarnas generella bedömning av vårdens kvalitet (Rönnerstrand & Oskarson, 2018). Men det finns fler farhågor. Figur 3 redovisar bedömningar av de fyra aspekterna av vårdkvalité uppdelat på de fyra boendekategorierna som används ovan, alltså boende på ren landsbygd, mindre tätort, stad/större tätort och i Göteborg.

Av figuren kan man utläsa att det finns skillnader vad gäller alla fyra aspekter fränsett den medicinska kvalitén. Generellt uppfattas bemötandet som bättre med lägre grad av urbanisering – mest nöjda är således de västsvenskar som bor på ren landsbygd.

Även om många är missnöjda med vårdens organisation finns här också vissa skillnader. Inte minst blir detta tydligt om man jämför graden av nöjdhet bland göteborgarna (balansmåt -27) med motsvarande siffra bland boende i mindre tätort (balansmåt -16).

Men kanske mest oroande är att svarsmönstren från den västsvenska SOM-undersökningen 2017 indikerar att det finns vissa skillnader också gällande tillgängligheten till vård. Som tidigare nämnts är bedömningen av vårdens tillgänglighet viktig för den generella bilden av vårdens kvalitet, men det är också rimligt att det är denna aspekt, tillsammansmed personalens bemötande, där medborgarna har möjlighet att bilda sig en egen uppfattning i frågan. De inomregionala skillnaderna är kanske inte dramatiska, men Göteborg sticker ut med en något mer negativ syn på vårdens tillgänglighet.

Figur 3 Uppfattning om sjukvården i Västra Götaland 2 utifrån boendeområde, 2017 (balansmätt)

Kommentar: Frågan lyder "Allmänt sett, vilken är din uppfattning om hälso- och sjukvården i Västra Götaland i följande avseenden?". En sexgradig svarsskala användes: Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt, Mycket dåligt samt Ingen uppfattning. Balansmättet visar andelen som svarat bra minus andelen som svarat dåligt och varierar från +100 (samtliga svarar bra) till -100 (samtliga svarar dåligt). Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Lägst antal svar: 395

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

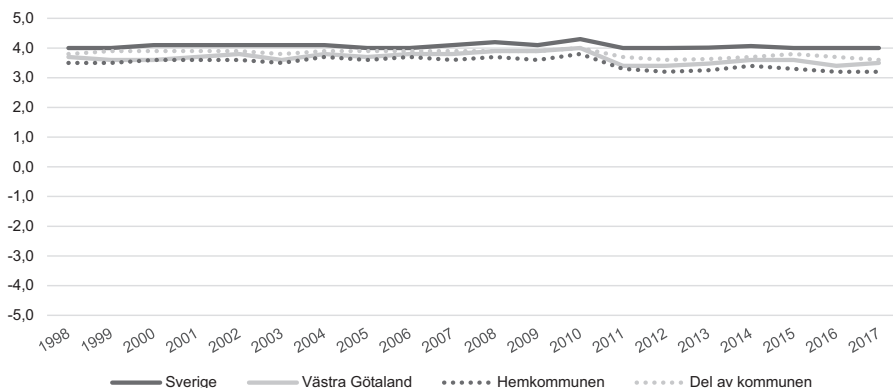
Trots att figuren visar på skillnader vad gäller hur västsvenskar utvärderar vården bland personer bosatta i olika delar av regionen så innebär det inte att hela denna variation kan förklaras av hur vården faktiskt fungerar i länets olika delar. Även sammansättningen av personer som bor i t.ex. större städer respektive landsbygd påverkar. Det faktum att andelen högutbildade personer i Göteborg är högre än på andra håll i regionen kan spela roll för den subjektiva bedömningen av vården (Oskarson, 2016).

Hemma i olika delar av väst

Låt vara att många västsvenskarna känner oro för både bostadsbrist och avfolkning, boendetrivseln förefaller vara på en hög och stabil nivå i vår del av landet. Sedan 2008 mäter SOM-institutet hur västsvenskarna trivs med att bo i Sverige och Västra Götaland likväl som i hemkommunen samt i området inom kommunen. I den västsvenska SOM-undersökningen 2017 framkommer en relativt hög grad av trivsel, särskilt när västsvenskar tillfrågas hur de tycker att det är att bo i Sverige.

På skalan som löper från -5 till +5 är genomsnittet för samtliga svarande 4,0 för Sverige, 3,6 för den del av kommunen man är bosatt i, 3,5 för Västra Götaland samt 3,2 för hemkommunen.

Figur 4 Bedömning av boendetrivsel på olika nivåer över tid, Västra Götaland 1998–2017 (medelvärde)

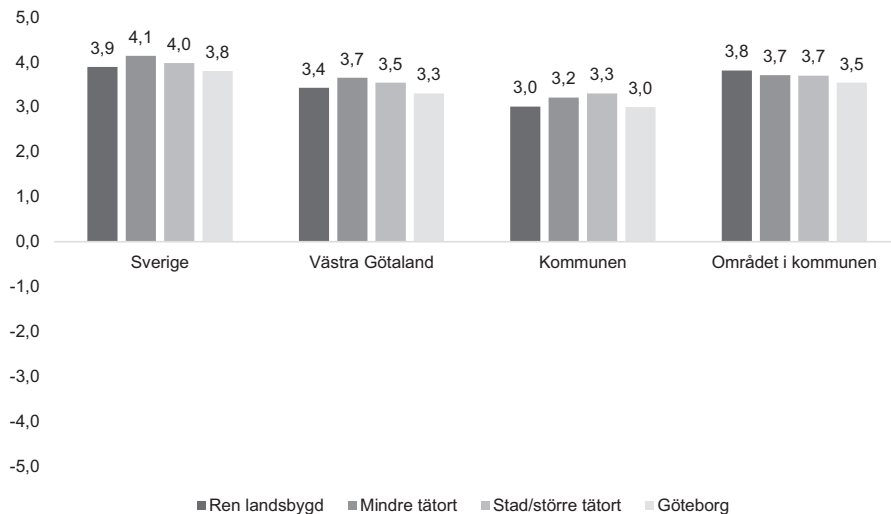
Kommentar: Frågan lyder "Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i: Sverige/Västra Götaland/kommunen där du bor/området inom kommunen där du bor?" Skalan går från -5 (mycket dåligt) till +5 (mycket bra). Tabellen redovisar medelvärden för respektive delfråga, medelvärdet baseras på de som besvarat respektive delfråga. Lägst antal svar: 2 596

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2017

Det mest slående resultatet är att boendetrivseln generellt sett är hög (Figur 4). Geografiskt är Sverige vinnare jämfört med mer lokala avgränsningar. Det kan eventuellt förklaras med vari den själva jämförelsen ligger, alltså i jämförelse med andra länder i förhållande till region, stad, kommun och boendeområde. Det verkar också som att boendetrivseln totalt sett är ganska stabil över tid. Däremot finns det vissa skillnader beroende på var i regionen man bor. I Figur 5 framkommer att trivseln är som störst bland boende på landsbygden följt av mindre tätort och boende i stad/större tätort, med något lägre trivsel i Göteborg. När det gäller trivseln i hemkommunen, Västra Götaland och i Sverige är det boende i mindre tätort eller stad/större tätort som uttrycker störst nöjdhet.

Vid sidan av skillnader i boendetrivsel som kan hänföras till var i regionen man är bosatt föreligger även betydande skillnader när det gäller olika grupper. När det kommer till trivsel med att bo i Sverige så är kvinnor mer nöjda än män, äldre mer nöjda än yngre och de med högre inkomster nöjdare än de med lägre. Ett relativt likartat mönster ser vi gällande trivsel med att bo i Västra Götaland. Nöjdast med boende i regionen är en kvinna mellan 65–85 år med hushållsinkomster över 700 000 per år.

Figur 5 Bedömning av boendetrivsel på olika nivåer, Västra Götaland 2017 (medelvärde)

Kommentar: Frågan lyder "Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i: Sverige/Västra Götaland/kommunen där du bor/området inom kommunen där du bor?" Skalan går från -5 (mycket dåligt) till +5 (mycket bra). Tabellen redovisar medelvärden för respektive delfråga, medelvärdet baseras på de som besvarat respektive delfråga. Lägst antal svar: 397

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Från detta mönster skiljer sig faktiskt egenskaper som är förknippade med en nöjd kommuninvånare. Kön- och ålderskillnaderna är visserligen de samma – stigande ålder och kvinnligt kön är relaterade till högre nöjdhet. När det gäller inkomstgrupper är skillnaderna inte statistiskt signifikanta men personer som bor i hushåll med låga inkomster sticker ut som de med störst trivsel, jämfört med grupperna med medel- respektive höga inkomster. En diskussion kring orsaken till att just kommunen är den nivå där inkomst verkar ha mindre betydelse för trivseln riskerar att bli spekulativ, men en teori skulle kunna vara att kommunen som organisatorisk verksamhet i högre grad än t.ex. staten eller regionen bygger på behovsprövande snarare än generella välfärdsinsatser. Därmed torde människor i det längre inkomstspannet komma i kontakt med och i högre grad vara beroende av kommunens verksamhet, vilket skulle kunna påverka nöjdheten positivt (Jämför Kumlin, 2002). En faktor som kan tänkas förklara den högre trivseln bland höginkomsttagare vad gäller det specifika området i kommunen där man bor är sannolikt kopplad till den ekonomiska möjligheten att köpa en bostad och flytta till ett område man gillar.

Tabell 1 Bedömning av boendetrivsel på olika nivåer utifrån demografiska faktorer, Västra Götaland 2017 (medelvärde)

		Sverige	Västra Götaland	Hem-kommunen	Del av kommunen	Antal
Samtliga		3,94	3,47	3,16	3,64	2 948
Kön	Kvinna	4,11	3,67	3,28	3,73	1 432
	Man	3,78	3,33	3,04	3,55	1 419
Ålder	16–29 år	3,89	3,47	2,88	3,26	456
	30–49 år	3,70	3,38	3,00	3,40	780
	50–64 år	4,03	3,49	3,23	3,82	706
	65–85 år	4,11	3,62	3,39	3,90	909
Inkomst	Max 300 000 sek	3,86	3,49	3,22	3,40	625
	Mellan 301–701 000	3,97	3,48	3,16	3,66	1 178
	Mer än 700 000	4,05	3,62	3,21	3,89	840

Kommentar: Frågan lyder "Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i: Sverige/Västra Götaland/kommunen där du bor/området inom kommunen där du bor?" Skalan går från -5 (mycket dåligt till +5 (mycket bra). Tabellen redovisar medelvärden för respektive delfråga. Medelvärdet baseras på de som besvarat respektive delfråga.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

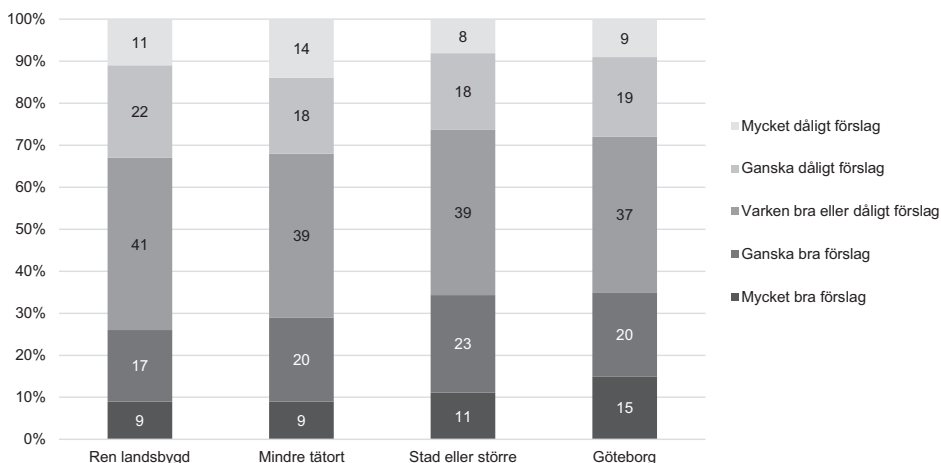
Inställningen till bostadspolitiska förslag

Den bild som hittills tecknats är av en klyfta mellan boende i staden, landet och landsbygden. Men resultaten pekar också mot en central aspekt av bostadsfrågan som sakpolitiskt område. Å enda sidan verkar många människor i länet hysa oro för både bostadsbrist och glesbygdens avfolkning, å andra sida verkar de allra flesta trivas väldigt bra med sitt boende. Möjligen illustrerar detta skillnaden mellan insiders och outsiders på bostadsmarknaden eller att vissa röster försvinner i bruset från massan. På ett personligt plan är bostadsfrågan ett stort problem för en liten grupp. Kanske är det därför den politiska beröringskräcken kan fortsätta utan politiska konsekvenser i form av demokratiskt ansvarsutkrävande. Vi skall ägna den avslutade delen av detta inledningskapitel till att redovisa västsvenskarnas inställning till aspekter av boende och bostadspolitiska förslag i debatten.

En av de bostadspolitiska sakfrågor som respondenterna i den västsvenska SOM-undersökningen 2017 fick ta ställning till var frågan om behovet av sänkt ränteavdrag på bostadslån. En lärdom till de politiker och beslutsfattare som hyser oro för folkliga protester mot ett sådant förslag är att, precis som andra undersökningar också kunnat visa, motståndet mot sänkt ränteavdrag inte är så stort som man kanske vill tro. Balansmålet, dvs. andelen som stödjer förslaget minus de som tar ställning emot, är positivt om än lågt (+3).

Som framgår av Figur 6 finns det skillnader i stödet för sänkt ränteavdrag beroende på var man bor. Skillnaderna är inte jättestora, men tendensen är tydlig. Stödet för detta politiska förslag ökar med ökad grad av urbanisering och starkast stöd för sänkta ränteavdrag återfinns i Göteborg. Summan av respondenterna som angivit mycket och ganska bra förslag är 35 procent i Göteborg, vilket kan ställas i relation till 26 procent bland boende på ren landsbygd. Man kan förmoda att både politisk-ideologisk övertygelse och den egna plånboken spelar roll för inställningen till sänkt ränteavdrag.

Figur 6 *Inställning till förslag om att sänka ränteavdraget på bostadslån, Västra Götaland 2017 (andelar)*

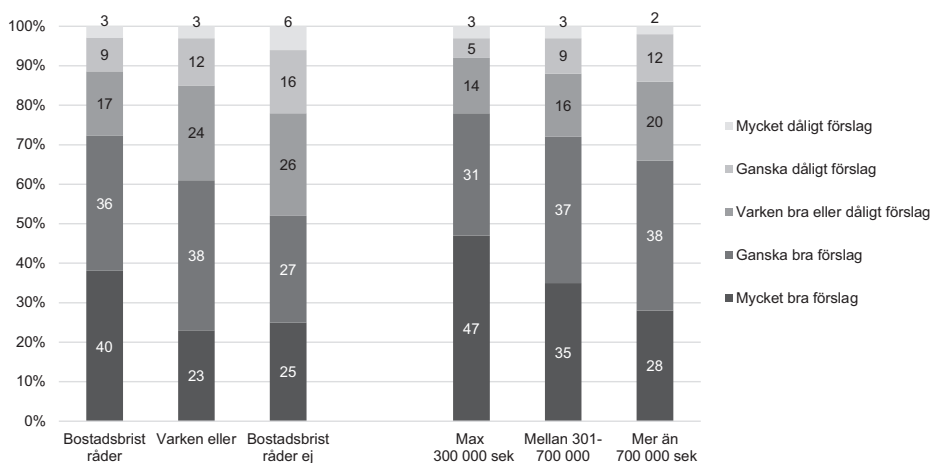

Kommentar: Förslaget lyder "Sänka ränteavdraget på bostadslån", svarsalternativen framgår av figuren. Lägst antal svar: 379

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Ytterligare ett politiskt förslag som västsvensarna fick ta ställning till är att öka byggandet av billiga bostäder med mycket enkel standard. Frågan är intressant eftersom ambitionen att hålla nere bostädernas standard går stick i stäv med det sätt på vilket målsättningen för den svenska bostadspolitiska agendan formulerats sedan efterkrigstiden. Snarare än att tillhandahålla billiga bostäder med mycket låg standard har ambitionen varit hög standard för alla (Hedenmo & von Platen, 2007). Det är därför slående att stödet för detta förslag är mycket stort – hela 71 procent anser att detta förslag är mycket eller ganska bra. I motsats till frågan om sänkt ränteavdrag finns här mycket små inomregionala skillnader. I stället framkommer skillnader som hänger samman med både uppfattning om situationen på bostadsmarknaden och den egna plånboken.

Figur 7 *Inställning till förslag om att öka byggandet av billiga bostäder med mycket enkel standard utifrån åsikt om bostadsbrist i kommunen och hushållsinkomst per år, Västra Götaland 2017 (andelar)*

Kommentar: Förslaget lyder "Öka byggandet av billiga bostäder med mycket enkel standard", svarsalternativen framgår av figuren. Frågan om bostadsbrist råder "Det är bostadsbrist i kommunen där jag bor", svarsalternativen är "Instämmer helt" och "2" har kodats samman, svarsalternativen "4" och "instämmer inte alls" har kodats samman.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2017.

Figur 7 visar stödet för förslaget om ökat byggande av billiga bostäder med mycket enkel standard uppdelat på uppfattningen om bostadsbristen i kommunen samt den egna hushållsinkomsten. I gruppen som instämmer i att det råder bostadsbrist i kommunen anser hela 76 procent att billiga bostäder med mycket enkel standard är ett mycket eller ganska bra förslag. Motsvarande andel bland personer som inte håller med om att det råder bostadsbrist i kommunen är 52 procent. Vidare finns det, som figur 7 också visar, skillnader som hänger samman med den egna hushållsinkomsten. Bland personer med en sammanlagd årsinkomst under 300 tkr är stödet för billigare men enklare bostäder 78 procent, jämfört med 65 procent bland personer med inkomster över 700 tkr.

Hemma bäst snarare än hemma värst

Bostad och boende är en mycket viktig fråga för såväl samhället som för varje individ. I ett makroperspektiv påverkar bostadsmarknaden den globala ekonomin och den lokala sysselsättningen i mycket hög grad. I ett mikroperspektiv påverkar bostadsmarknaden hur landskap formas och växer fram, samt hur folk i allmänhet verkar må. Den västsvenska SOM-undersökningen 2017 visar å ena

sidan att västsvenskarna i allmänhet verkar vara nöjda med sin boendesituation. Å andra sidan riskerar ett överdrivet fokus på genomsnittet att dölja skillnader mellan grupper eller geografi. Trots att många nog lyckas göra både slott och koja till sitt eget finns orosmoln i form av bostadsbrist, skuldsättning, utanförskap och växande samhällsklyftor.

För det första verkar det finnas en klyfta när det gäller ”insiders” och ”outsiders” på bostadsmarknaden. För västsvenskar med växande plånbok, som lyckats med sin bostadsmässiga karriärplanering, märks bostadsbrist och långa kötider till hyresrätter knappast av särskilt mycket. Värre är det för den relativt stora grupp som saknar både förankring på bostadsmarknaden och de relativt höga inkomster som krävs för ett bostadslån. Under hösten har rapporterna haglat och visat på att allt fler grupper stängs ute från bostadsmarknaden. Under många år har pensionärer, unga och individer med utländska efternamn halkat efter. Men nu börjar det dyka upp indikationer på att en allt större del av medelinkomsttagarna inte längre har tillräckliga inkomster för att kunna köpa en bostad i de större städerna med omnejd (Bengtsson, 2018).

För det andra verkar det finnas en klyfta mellan medborgare i regionens större städer (t ex Göteborg) och boende i mindre tätorter eller på landet. Det innebär att göteborgarna ligger sömlösa på grund av bostadsbrist och trångboddhet medan boende på landsbygden oroar sig för saker som avfolkning. Det blir väldigt tydligt att var och hur du bor också påverkar dina övriga levnadsvillkor och i förlängningen också din syn på livet. Bruksorter har traditionellt målats fram som ett slags Damoklessvärd där livsnerven när som helst kan slockna. Men det behöver inte vara så drastiskt för att levnadsstandarden snabbt kan komma att förändras på grund av politiska beslut och att opinionen av den anledningen ofta skiljer sig mellan stad och land. Historiskt går det t ex att urskilja – med närmast kirurgisk precision – hur olika delar av Sveriges politiska geografi ser ut. Det ser vi ytterst som en stark indikation på att geografi och levnadsvillkor hänger ihop vilket också är ett resonemang som genomgående förs i denna bok.

Bostadspolitik har varit en viktig del i bygget av det svenska folkhemmet, men trots valår var det få politiker som ville prata bostad inför riksdagsvalet 2018. De problem som finns på den svenska bostadsmarknaden – tillsammans med relaterade samhällsproblem – lär inte försvinna av sig självt. Boende och bostadsfrågor behöver nötas, blötas och debatteras. Det här är *Hemma Väst* – för medborgarna, med hjälp av medborgarna – vårt bidrag till samhällsdebatten om boende och levnadsvillkor i västra Sverige. Välkommen!

Referenser

- ”Antal påbörjade lägenheter minskar”. SCB, 2018-11-19.
- Bengtsson, Ragnar (2018). ”Har vi råd att bo här? En rapport om möjligheterna till boende”. *Landsorganisationen i Sverige 2018*. ISBN 978-91-566-3333-1.
- Bostadsmarknadsanalys Västra Götalands län 2018*. Rapportnummer ISSN. 2018:40 1403–168X. www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland
- Sveriges Radio (2018). ”Det politiska spelet”. *Sveriges Radio P1*, 2018-08-20.
- Hedenmo, Martin & Fredrik von Platen (2007). *Bostadspolitiken – svensk politik för boende, planering och byggande under 130 år*. Karlskrona: Boverket.
- Oskarson, Maria (2016) ”Sjukvård som politik” i Annika Bergström & Niklas Haring (red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Kumlin, Staffan (2002). *The personal and the political: how personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Rönnerstrand, Björn & Maria Oskarson (2018). ”Standing in Line When Queues Are on the Decline: Services Satisfaction Following the Swedish Health Care Waiting Time Guarantee.” *Policy Studies Journal*, doi:10.1111/psj.12277

